

ЛОПАТИНСЬКИЙ Лев Григорович (06(18). 01. 1842, м. Долина, нині Івано-Фр. обл. — 21. 08. 1922, Баку) — кавказознавець, мовознавець, педагог, етнограф. Навч. у Праз. університеті, закін. Львів. університет (1864). Ще у студент. роки переклав з чес. мови для «Руської читальні» К. Климковича (вип. 5) повість П. Хохолоушека «Косове поле» і видав фонет. правописом «Календаръ народний на рікъ звичайний 1865» (обидва — Львів, 1864). У 1865 переїхав до підрос. України, де працював учителем лат. та нім. мов у Седлец., Новгород-Сівер. та Київ. г-зіях. 1877 перевед. у Казан. навч. округ, а саме в Уфу (нині Башкортостан, РФ). Ерудиція, високий профес. рівень викладання мов (грец., лат., польс., нім.) дали змогу Л. зайняти посаду дир. Троїц. гімназії (нині Челябін. обл., РФ, 1881–83). У 1870-х рр. він часто відпочивав на Кавказі, де зблизився з багатьма представниками адигей. інтелігенції — Є. Ногмовим, сином відомого просвітителя і лінгвіста Ш. Ногмова, Т. Кашежевим, П. Тамбієвим та ін. Поступово його інтерес до історії, лінгвістики й етнографії кавказ. етносів набув наук. характеру, що спричинило переїзд на Кавказ. Від 1883 — директор П'ятигор. гімназії (нині Ставроп. краю, РФ). Від 1889 — окруж. інспектор Кавказ. навч. округу (Тифліс, нині Тбілісі). За бездоганну роботу Ляйпциз. університет (Німеччина) присвоїв йому ступ. д-ра філології й магістра витонч. мистецтв. На поч. 20 ст. обраний дійс. чл. Кавказ. відділу Рос. геогр. товариства і його редакц. комітету, Товариства шанувальників рос. істор. просвіти, 1901 — головою Кавказ. відділ. Моск. археол. товариства. Зробив вагомий внесок у становлення адигей. фольклористики, організації навч. на Кавказі, вивчення іберій.-кавказ. мов. Л. відредагував 26 вип. «Сборника материалов для описания местностей и племен Кавказа» (вид. упр. Кавказ. навч. округом, 1881–1915, т. 1–44). У 12-му його вип. опублікував «Краткую кабардинскую грамматику» і «Русско-кабардинский словарь». Нині дещо зі схем дієвідмінювання, розроблених Л., вважають застарілим, оскільки до деяких грамат. категорій він підходив з погляду структури індоєвроп. мов і особливості їхньої грамат. будови помилково переносив на адигей. мови. В «Русско-кабардинском словаре» Л. слова записані точніше, ніж у словнику Л. Люлье. Незважаючи на недоліки, він є цінним посібником у вивченні кабардин. мови. У тому ж вип. «Сборника...» вчений подав найповнішу колекцію сказань адигів про нартів. 17 вип. присвяч. кумиц. народності (надруковано статті Л. «Заметка к кумыкским текстам», «Примечания и заметки к кумыкским песням», «Кое-что о кумыках и об их языке», «Заметка и поправка к ним»). У 20 вип. вміщено матеріали Л. про різні народності, зокрема про курдів, а

також про айсор., вірмен.-татські, євр.-арамей. і талишин. тексти; у 21 вип. — про адигей. тексти, словник і доповнення до «Краткой кабардинской грамматики». У своїх публікаціях учений пропагував збирання фольклору рідного краю. 1906 признач. головою комісії з будівництва в Тифлісі мусульман. жіноч. училища з пед. класом. Згодом був попечителем, 1907–18 — інспектором Кавказ. навч. округу. Від 1917 — проф. Закавказ. університету (Тифліс), де читав курси історії грец. і візант. літ-ри. У тифліс. г. «Слово» і «Кавказское слово» надрукував низку статей на підтримку нового календаря, запровадж. ленін. декретом 1918. Автор праць «Лекции по кавказоведению. Вступление. Связь кавказских языков с другими» // «Известия Курсов кавказской журналистики», Баку, 1921, «Кабардинское сказание “Красавица Елена и богатырь-женщина” по сравнению с эпосом Гомера, песнями Троянского цикла и сказаниями других народов» // «Известия Бакинского университета», 1921, т. 1; «Мстислав Тмутараканский и Редета по сказаниям черкесов» // «Известия Бакинского университета. Отделение гуманитарных наук», 1921, вып. 1–2, що є цінним джерелом з історії Київ. Русі. Зробив вагомий внесок у вивчення картвел. мовних різновидів, поеми «Витязь у тигровій шкурі», осетин. пам'ятки «Алгузіані», літопис. зведення «Картліс Цховреба». Від 1919 — проф. Бакин. університету, в якому 1922 отримав ступ. д-ра кавказ. мовознавства (без захисту дис.).

Основні праці

Руководство для первоначального обучения латинскому языку в низших трех классах гимназий и прогимназий: В 2 ч. Уфа, 1879; Русско-кабардинский словарь с краткою грамматикою. Тифлис, 1890; Краткая латинская грамматика. Тифлис, 1895; Латинская книга для чтения. Тифлис, 1911.

Рекомендована література

1. Марр Н. Я. Отзыв о трудах Л. Г. Лопатинского // Зап. Восточ. отделения Рус. археол. об-ва. 1917. Т. 24;
2. Меликсет-Беков Л. Л. Г. Лопатинский: Некролог // Заря Востока. 1922, 26 авг.;
3. Памяти Л. Г. Лопатинского // Изв. Азерб. университета. 1925. Т. 4–5;
4. Алиева А. Л. Г. Лопатинский (Жизнь и деятельность, работа по изданию и изучению нартского эпоса адыгов) // Тр. Карачаево-Черкес. НИИ экономики, истории, языка и лит.-ры. Черкесск, 1970. Вып. 6;
5. Полек В. Лев Лопатинський – дослідник Кавказу // Жовтень. 1984. № 9;

6. Габуниа З. М. Научные портреты кавказоведов-лингвистов // Из истории лингвист. учений. Нальчик, 1991;
7. Алієва А. Лев Лопатинський як орієнталіст і журналіст // Укр. журналістика в контексті доби. Л., 2004;
8. Кусова Л. Б. Научно-просветительская и педагогическая деятельность Л. Г. Лопатинского, Т. П. Кашежева и П. И. Тамбиева на Северном Кавказе. Владикавказ, 2005;
9. Бекоева Т. А., Кусова Л. Б. Просветительская деятельность Л. Г. Лопатинского в Северо-Кавказском регионе // Вест. Северо-Осетин. университета. 2010. № 4.
- В. К. Чумаченко*

Бібліографічний опис:

Лопатинський Лев Григорович / В. К. Чумаченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-56421>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).